

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ
CENTER FOR INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSES

Οι Καταβολές του Κατευνασμού και το Σημείο Καμπής που Σηματοδοτεί την Αλλαγή Νοοτροπίας στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική

Μιχαήλ Χατζηάστρου

Ερευνητική Εργασία νο. 69

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΚΕΔΙΣΑ

Δρ. Ανδρέας Γ. Μπανούτσος	Πρόεδρος
Δρ. Παναγιώτης Σφαέλος	Αντιπρόεδρος & Δ/ντης Ερευνών
Βασίλης Παπαγεωργίου	Γενικός Γραμματέας
Αργέττα Μαλιχουτσάκη	Οικονομική Διαχειρίστρια
Ευάγγελος Διπλάρης	Μέλος
Ευάγγελος Κούλης	Μέλος
Αναστασία Τσιμπίδη	Μέλος

© 2021 Center for International Strategic Analyses (KEDISA, All Rights Reserved)

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without permission of the publisher

Οι Καταβολές του Κατευνασμού και το Σημείο Καμπής που Σηματοδοτεί την Αλλαγή Νοοτροπίας στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική

Μιχαήλ Χατζηάστρου

Απόφοιτος ΣΣΕ, ΜΑ Διεθνών Σχέσεων

Πειραιάς

Νοέμβριος 2021

Οι Καταβολές του Κατευνασμού και το Σημείο Καμπής που Σηματοδοτεί την Αλλαγή Νοοτροπίας στην Αλλαγή της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής

Μιχαήλ Χατζηάστρου

1. Εισαγωγή

Ως κατευνασμός στις Διεθνείς Σχέσεις ορίζεται «η μείωση της έντασης μεταξύ δύο κρατών με μεθοδική απομάκρυνση των βασικών αιτιών σύγκρουσης και ασυμφωνίας ανάμεσά τους» (Craig and George 1990: 250). Η ερμηνεία του Robbins συμπεριλαμβάνει επιπλέον και τις έννοιες της ανασφάλειας, του φόβου, της υπεροχής και του οικονομικού πλεονεκτήματος μέσω αποφυγής της σύγκρουσης, των λελογισμένων παραχωρήσεων και των διαπραγματεύσεων (Robbins, 1988: 8). Μια επιπλέον πτυχή έρχεται να προσθέσει ο Rock, τονίζοντας πώς συνήθως κάποιο εκ των κρατών προβαίνει σε περισσότερες παραχωρήσεις, όπως και το ότι ο κατευνασμός μπορεί να χρησιμοποιηθεί συνδυαστικά και με άλλες μορφές εξωτερικής πολιτικής (Rock, 2000: 12). Ο όρος δεν είχε ανέκαθεν αρνητική χροιά, με την τάση αυτή να παρουσιάζεται μετά την αποτυχημένη αποτροπή του χιτλερικού καθεστώτος που οδήγησε στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Στο ελληνοτουρκικό σύστημα η επιλογή της στρατηγικής του κατευνασμού εκ μέρους της Ελλάδας έχει της καταβολές της ήδη στα πρώτα χρόνια μετά τη Συνθήκη της Λωζάνης, ωστόσο φαίνεται πως έχει φτάσει στα όρια της καθώς οι διεκδικήσεις και ο υβριδικός πόλεμος της Τουρκίας θίγουν πλέον τον σκληρό πυρήνα των ζωτικών εθνικών συμφερόντων.

2. Η Στάση της Ελλάδας από τη Συνθήκη της Λωζάνης ως το 1974

Το 1930, λίγα μόλις χρόνια από την Συνθήκη της Λωζάνης του 1923, ο Ελευθέριος Βενιζέλος επιχειρεί να εξομαλύνει στις σχέσεις της χώρας με την Τουρκία και καταγράφεται η πρώτη προσπάθεια εφαρμογής μιας στρατηγικής κατευνασμού στη σύγχρονη ιστορία των

Ελληνοτουρκικών σχέσεων. Στο πλαίσιο αυτό υπογράφει τη Συμφωνία της Άγκυρας με την οποία επιλύεται το θέμα του υπολογισμού των περιουσιακών στοιχείων που προέκυψε από την ανταλλαγή των πληθυσμών που προέβλεπε η Συνθήκη της Λωζάνης. Η Συμφωνία έκλεισε προβλέποντας την καταβολή από την Ελλάδα πρόσθετης αποζημίωσης, παρόλο που οι περιουσίες που εγκατέλειψαν οι Έλληνες στη Σμύρνη ήταν μεγαλύτερης αξίας από εκείνες των Τούρκων (Συρίγος, 2015: 79), αποσκοπώντας με αυτό τον τρόπο να εξευμενίσει τις κακές σχέσεις του παρελθόντος.

Η στρατηγική φάνηκε να λειτουργεί την εποχή εκείνη, καθώς το καλό κλίμα που δημιούργησε η Συμφωνία της Άγκυρας εξαργυρώθηκε λίγους μήνες αργότερα με την υπογραφή ακόμη τριών συμφωνιών που έθεταν τη βάση μιας Ελληνοτουρκικής προσέγγισης. Ειδικότερα η Συνθήκη Φιλίας, Ουδετερότητας, Διαλλαγής και Διαιτησίας, προέβλεπε πως καμία χώρα δε θα συμμετέχει σε συνασπισμό με τρίτες χώρες που θα στρεφόταν ενάντια της άλλης, και πως αν μια από τις δύο χώρες δεχόταν επίθεση από μια τρίτη, η άλλη χώρα θα παρέμενε ουδέτερη. Επίσης, ακολουθώντας την ίδια φιλοσοφία, υπογράφηκε το Πρωτόκολλο για τους Ναυτικούς Εξοπλισμούς που προέβλεπε ότι κάθε χώρα όφειλε να ενημερώνει έξι μήνες νωρίτερα σε περίπτωση που επιθυμούσε να προχωρήσει στην αγορά νέων πολεμικών πλοίων. Το Πρωτόκολλο ήταν σημαντικό για την οικονομικά εξασθενημένη από τον πρόσφατο πόλεμο Ελλάδα, καθώς της έδινε τη δυνατότητα να επικεντρωθεί περισσότερο στην ενίσχυση του στρατού ξηράς, που ήταν επιφορτισμένος με τη φύλαξη των Βορείων συνόρων, υπό τον φόβο της τότε αναθεωρητικής Βουλγαρίας. Το 1933 υπό τον παραπάνω φόβο, Ελλάδα και Τουρκία, υπογράφουν το Σύμφωνο Εγκαρδίου Συνεννοήσεως που απέβλεπε στην αμοιβαία εγγύηση για τα κοινά ελληνοτουρκικά σύνορα στη Θράκη (Κουλούρη, 2019). Στο ίδιο πάντα πλαίσιο βελτίωσης των διμερών σχέσεων, υπογράφεται το 1934 το Βαλκανικό Σύμφωνο μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας, Γιουγκοσλαβίας και Ρουμανίας που προέβλεπε τη διατήρηση του status quo των συνόρων των Βαλκανικών χωρών, με τη συνεργασία Ελλάδος – Τουρκίας να θεωρείται ως ο βασικός άξονας σταθερότητας στην περιοχή. Ωστόσο μετά από αυτή την περίοδο υπογραφής αμοιβαία επωφελών συμφωνιών, το

1936 με τη Συνθήκη του Μοντρέ η Αθήνα συναίνει στην πρόταση της Τουρκίας για αναθεώρηση της Συνθήκης της Λωζάνης όσον αφορά την αποστρατικοποίηση των Στενών Βοσπόρου και Δαρδανελίων και την εκ νέου στρατιωτικοποίησή τους από αυτήν, χωρίς να αποκομίζει η πρώτη κάποιο όφελος και μπορεί μεν η στάση αυτή να ερμηνευτεί στο πλαίσιο των καλών σχέσεων που είχαν αναπτυχθεί μεταξύ των δύο χωρών, δεν παύει όμως να αποτελεί μια πολύ σημαντική παραχώρηση που εμπίπτει στη σφαίρα της στρατηγικής του κατευνασμού (Συρίγος, 2015: 83 - 90).

Το γεγονός πως η στρατηγική των παραχωρήσεων και του κατευνασμού του 1930 και 1936, δεν είχε κανένα αποτέλεσμα ως προς τις πραγματικές προθέσεις της Τουρκίας, η οποία λειτουργούσε ευκαιριακά διεκδικώντας μόνο οφέλη για την ίδια, δεν άργησε να φανεί. Μετά τον θάνατο του Κεμάλ Αττατούρκ, την ανάληψη καθηκόντων από τον Ισμέτ Ινονού και την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου το 1940, η Τουρκία υιοθετεί την στάση του «Επιτήδειου Ουδέτερου». Έτσι παρά τις υπογραφείσες συμφωνίες της, τόσο με την Βρετανία και την Γαλλία όσο και με την Ελλάδα, και την υποχρέωση της να εισέλθει στον πόλεμο στο πλευρό τους, παρέμεινε ουδέτερη και αντ' αυτού υπογράφει δεκαετές Σύμφωνο Φιλίας με τον Χίτλερ. Μάλιστα έως το τέλος του πολέμου, επανειλημμένα ζήτησε να της δοθούν κάποια νησιά του ανατολικού Αιγαίου, είτε από την μία πλευρά, είτε από την άλλη, με αντάλλαγμα να εισέλθει στον πόλεμο, εκδηλώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο και για πρώτη φορά μετά τη Συνθήκης της Λωζάνης την αναθεωρητική στρατηγική της για το Αιγαίο. Οι αναθεωρητικές βλέψεις της Άγκυρας επιβεβαιώθηκαν το 1947 στην Συνδιάσκεψη Ειρήνης των Παρισίων, με την έντονη αντίδρασή της για την παραχώρηση των Δωδεκανήσων από την Ιταλία στην Ελλάδα, τη στιγμή μάλιστα που ούτε μετείχε στη συνδιάσκεψη ούτε είχε κάποιο ηθικό έρεισμα για οποιαδήποτε διεκδίκηση λόγω της ουδέτερης στάσης της στον πόλεμο (Συρίγος, 2015: 91 - 117).

Παρόλα αυτά, ο ψυχρός πόλεμος που μόλις ξεκινούσε μεταξύ Δύσης και Σοβιετικής ένωσης και η ένταξη των δύο χωρών στην δομή του NATO, το 1952, για την αντιμετώπιση

του επερχόμενου κινδύνου από τον Βορρά, δεν ευνόησαν την περαιτέρω εκδήλωση της αναθεωρητικής στάσης της Τουρκίας στο Αιγαίο. Ωστόσο λίγο νωρίτερα, το 1948, ξεκινάει το «ενδιαφέρον» την Τουρκίας για την Κύπρο (Ηρακλείδης, 2006: 88) και μπαίνει για τα καλά στο παιχνίδι της διεκδίκησης ρόλου με την βοήθεια της Αγγλίας στην Τριμερή Διάσκεψη του Λονδίνου στις 29/08/1955, όπου κατά την προσφιλή πρακτική των Άγγλων του «διαίρει και βασίλευε», αναγνωρίζει στην Τουρκία ισότιμη συμμετοχή στις διαβουλεύσεις για το μέλλον του νησιού (Γιαλλουρίδης & Αναστασιάδου, 2016: 96). Την ίδια εκείνη μέρα με την ολοκλήρωση των εργασιών της Διάσκεψης ξεσπούν οργανωμένα βίαια επεισόδια εκδίωξης των Ελλήνων από την Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη. Η αντίδραση της ελληνικής κυβέρνησης με πρωθυπουργό τον βαριά άρρωστο Παπάγο υπήρξε για άλλη μια φορά υποτονική (Βρυώνης, 2007: 387-396). Μια υποτυπώδης αντίδραση υπήρξε μόνο μετά το θάνατο του Παπάγου και την ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον Κ. Καραμανλή απειλώντας με απόσυρση της στρατιωτικής συμμετοχής της χώρας από την Κορέα και από τα κοινά στρατιωτικά γυμνάσια (Συρίγος, 2015: 139).

Καθώς ήδη από τα τέλη του 1963 ο τουρκικός στόλος έπλεε απειλητικά κοντά στην Κύπρο και τα τουρκικά μαχητικά αεροσκάφη παραβίαζαν συστηματικά τον εναέριο χώρο του νησιού, η Ελλάδα, το 1964, στο πλαίσιο εφαρμογής μιας στρατηγικής στρατιωτικής ανάσχεσης με την έγκριση της Βρετανίας και των ΗΠΑ, αποστέλλει στην Κύπρο στρατιωτική δύναμη μιας μεραρχίας ικανή να αποτρέψει πιθανή απόβαση των Τούρκων. (Συρίγος, 2015: 163). Ωστόσο και πάλι, το 1967, η στρατηγική αυτή ακυρώνεται αποσύροντας τη μεραρχία και απογυμνώνοντας την άμυνα του νησιού, με σκοπό τον κατευνασμό των Τούρκων που απειλούσαν με επέμβαση έχοντας ως αφορμή εκκαθαρίσεις που προηγήθηκαν κατά τούρκικων παραστρατιωτικών ομάδων από τις ελληνικές δυνάμεις (Συρίγος, 2013: 286-287). Απουσία της μεραρχίας η εισβολή της Τουρκίας το 1974 ήταν μια εύκολη υπόθεση.

3. Η Στάση της Ελλάδας από το 1974 ως την Κρίση των Ιμίων

Θα μπορούσε κανείς να τοποθετήσει με μεγάλη ευκολία την περίοδο ραγδαίας αύξησης των τουρκικών διεκδικήσεων στις αρχές της δεκαετίας του 1970, με τη συνταρακτικότερη ίσως ενέργεια που άπτεται αυτών να αποτελεί η κατάληψη μέρους της Κύπρου από τα τουρκικά στρατεύματα στις 20/07/1974. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αντίδραση της ελληνικής πλευράς, η οποία ήταν μόνο σε διπλωματικό και όχι σε στρατιωτικό επίπεδο. Ειδικότερα μεταξύ της εκχειρίας στις 22/07/1974 και της υπογραφής κοινής διακήρυξης στη Διάσκεψη της Γενεύης στις 30/07/1974, μεταξύ των τριών υπουργών εξωτερικών των εγγυητριών δυνάμεων (Ελλάδα, Τουρκία, Μεγάλη Βρετανία) για την επαναφορά της συνταγματικής τάξης και την αναγνώριση δύο διοικήσεων - διακήρυξη την οποία αμέσως μετά ο Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας χαρακτήρισε ως μη δεσμευτική - η Τουρκία εκμεταλλευόμενη το μεσοδιάστημα μετέφερε 20.000 άντρες, 110 άρματα μάχης και κατέλαβε περί τα 100 τετραγωνικά χιλιόμετρα κυπριακού εδάφους στο νησί, ενώ η ελληνική πλευρά παρέμεινε άπραγη ακολουθώντας για ακόμη μια φορά την αποτυχημένη συνταγή του κατευνασμού. Λίγες μέρες μετά στη Γενεύη, εν ακολουθία της αποτυχίας πρόκλησης των επιθυμητών αποτελεσμάτων σε νέα Διάσκεψη, η Ελλάδα αποφάσισε να ασκήσει πίεση με την αποχώρηση της από το στρατιωτικό σκέλος του NATO, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα την ακόμα μεγαλύτερη έξαρση των Τουρκικών διεκδικήσεων στο Αιγαίο (Διάκος, 2020).

Μόλις δύο χρόνια μετά, το 1976, και εν ακολουθία μιας περιόδου κλιμακούμενων εντάσεων που μεταξύ άλλων οδήγησαν σε ολοένα και πιο φορτισμένες δηλώσεις και την σταδιακή αύξηση των στρατιωτικών δυνάμεων στη Ρόδο, το σεισμογραφικό Χόρα απέπλευσε από το ακρωτήριο Νάρα. Τονίζεται ότι οι κινήσεις τη ελληνικής διπλωματίας δεν κατόρθωσαν να αποτρέψουν τον απόπλου του σεισμογραφικού. Μετά από τεχνικές δυσκολίες επέστρεψε και τελικά βρέθηκε σε διεθνή ύδατα στις 06/08/1976, όπου διεξήγαγε έρευνες μέχρι και τις 09/08/1976, οπότε και υπήρξε στρατιωτική αντίδραση από πλευράς της Ελλάδος, με την κινητοποίηση της αεροπορίας και του ναυτικού της. Χαρακτηριστική είναι η

κίνηση πόντισης δύο σηματοδύρων σε μικρή απόσταση από το Χόρα ως απειλή βύθισής του αν τις περνούσε. Υπό την πίεση που δημιουργούσε η στρατιωτικοποίησή της διένεξης με την συγκεκριμένη οριοθέτηση από την Ελλάδα, τελικώς οδήγησε την Τουρκία να αποσύρει το ερευνητικό σκάφος με το πέρας εκείνης της ημέρας (Στούκας, 2020). Ωστόσο, ως αποτέλεσμα της κρίσης, το 1977, υπογράφεται το Πρωτόκολλο της Βέρνης με το οποίο πάγωσε η διεξαγωγή ερευνών για πετρέλαιο έξω από τα χωρικά ύδατα των έξι ναυτικών μιλίων στο Αιγαίο, με σκοπό να διεξαχθούν διαπραγματεύσεις σχετικά με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, τα όρια της οποίας αμφισβητούσε η Τουρκία (Παπανικολόπουλος, 2018).

Ως προς τις ελληνικές αντιδράσεις, παρατηρείται από τις παραπάνω περιπτώσεις ότι η προσφυγή μόνο σε διπλωματικά μέσα δεν αποτέλεσε επαρκή μοχλό πίεσης για την πρόκληση των επιθυμητών αποτελεσμάτων, την αποκατάσταση δηλαδή του Διεθνούς Δικαίου με την απόσυρση των κατοχικών δυνάμεων από την Κύπρο και τον μη απόπλου του Χόρα αντίστοιχα. Αποκλιμάκωση υπήρξε τόσο στην περίπτωση του Χόρα όσο και στην κρίση του 1987 με το ερευνητικό Πίρι Ρέις όταν ο απόπλους των ερευνητικών σκαφών συναντήθηκε με ένα πλέγμα ενεργειών από την ελληνική πλευρά, το οποίο περιλάμβανε και στρατιωτικά μέσα. Το Πίρι Ρέις στις 19/03/1987 και ακολουθώντας το δρομολόγιο Ίμβρος – Λήμνος – Σαμοθράκη – Άθως – Ανατολικά Σκύρου – Ελλήσποντος με τη συνοδεία πολεμικών, έριξε πέντε φορές καλώδια σε διεθνή ύδατα χωρίς την άδεια των ελληνικών αρχών. Ακολούθησε υπουργικό συμβούλιο στην Άγκυρα το οποίο ενέκρινε τη χορήγηση αδειών για έρευνα σε τέσσερεις περιοχές εκτός της τουρκικής υφαλοκρηπίδας. Ευθύς η Ελλάδα με δηλώσεις της στο NATO και την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (πρόγονος της ΕΕ), κατέστησε σαφείς τις προθέσεις της για άμεση στρατιωτική κλιμάκωση σε περίπτωση που το Πίρι Ρέις άφηνε το λιμάνι, ενώ ταυτόχρονα προχώρησε σε γενική επιστράτευση, εκκενώσεις των παραμεθόριων χωριών του Έβρου, μια ανακοίνωση για κλείσιμο της αμερικανικής βάσης στη Νέα Μάκρη και την αποστολή του τότε Υπουργού Εξωτερικών Καρόλου Παπούλια στον Πρόεδρο της Βουλγαρίας με ένα προσωπικό μήνυμα (Στούκας, 2020). Η αποτροπή ήταν επιτυχημένη, ωστόσο και πάλι το 1988 ακολούθησε η Συμφωνία του Νταβός με την οποία η Ελλάδα

δεσμεύεται ότι θα απέχει από έρευνες στα διεθνή ύδατα του Αιγαίου, αν και η Τουρκία κάνει το ίδιο, μέχρι την επίλυση του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας (Παπανικολόπουλος, 2018). Η παραπάνω συμφωνία όπως και το Πρωτόκολλο της Βέρνης ουσιαστικά ακολουθούν μια στρατηγική κατευνασμού προς αποφυγή πρόκλησης εντάσεων εις βάρος των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων όπως αυτά προβλέπονται από το Διεθνές Δίκαιο και το Δίκαιο της Θάλασσας, αντί για την προσπάθεια θεμελίωσης των δικαιωμάτων αυτών μετά από τις επιτυχημένες επί του πεδίου στρατιωτικές αποτροπές.

Έτσι, ερχόμαστε στην κρίση της νύχτας 30-31/01/1996 στα Ίμια, ενός συμβάντος με σημαντικότερες συνέπειες για την εξέλιξη του σημερινού τουρκικού δόγματος της «Γαλάζιας Πατρίδας». Την 25/12 του προηγούμενου έτους το τουρκικό εμπορικό πλοίο προσάραξε στα Ίμια απ' όπου μετά από αποτυχίες τουρκικών σκαφών και την αρχική άρνηση του Τούρκου καπετάνιου να ρυμουλκηθεί από ελληνικά σκάφη, ρυμουλκήθηκε τελικά από ελληνικό σκάφος μέχρι το τουρκικό λιμάνι Κιουλούκ. Την επόμενη μέρα η Τουρκία έθεσε ευθεία αμφισβήτηση της κυριότητας των Ιμίων, στην οποία η ελληνική κυβέρνηση απάντησε στις 09/01/1996. Ακολούθησε η ανύψωση στις 25/01 της ελληνικής σημαίας στα Ίμια από το Δήμαρχο Καλύμνου και άλλους, η αλλαγή της με την τούρκικη από δύο δημοσιογράφους της τουρκικής εφημερίδας Χουριέτ στις 27/01 και η αλλαγή της ξανά από ελληνικό περιπολικό σκάφος σε συνδυασμό με την αποβίβαση 14 ανδρών της Ομάδας Υποβρυχίων Καταστροφών (ΟΥΚ) στη Μεγάλη Ίμια στις 28/01. Μία μέρα μετά, τουρκικές ειδικές δυνάμεις εισέβαλαν στη Δυτική Ίμια και τα γεγονότα που ακολούθησαν οδήγησαν στην πτώση ελικοπτέρου και τη θυσία τριών αξιωματικών του Πολεμικού Ναυτικού. Οι ΗΠΑ και η ΕΕ τήρησαν και οι δύο ουδέτερη στάση με στόχο την αποκλιμάκωση, στάση η οποία ενώ ήταν ενάντια στα ελληνικά συμφέροντα επηρέασε την ελληνική αντίδραση, μετριάζοντάς την στο διπλωματικό επίπεδο παρά το τακτικό στρατιωτικό της πλεονέκτημα στο Αιγαίο σε περίπτωση εμπλοκής, με αποτελέσματα όχι διαφορετικά από αυτά του παρελθόντος (Στούκας, 2018). Στο επίμετρο της κρίσης έγιναν διαφόρων ειδών κριτικές, οι οποίες μίλησαν για έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων Υπουργείων όπως και μεταξύ πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, για

ανεπαρκή και μη έγκαιρη ενημέρωση και γενικά για αντανakλαστικές ενέργειες και αντιδράσεις αντί για προσχεδιασμένες (Μαρτζούκος, 2016). Την κρίση των Ιμίων ακολούθησε το 1997 η υπογραφή μιας τρίτης υποχωρητικής συμφωνίας για την Ελλάδα, της Συμφωνίας της Μαδρίτης, με την οποία η Ελλάδα αναγνωρίζει ζωτικά συμφέροντα της Τουρκίας στο Αιγαίο (Παπανικολόπουλος, 2018).

Συμπερασματικά, ως προς την αντίδραση της Ελλάδας την στιγμή που εκδηλώνονταν η τουρκική προκλητικότητα, παρατηρείται ότι και στις τρεις παραπάνω ελληνοτουρκικές κρίσεις, η αποτελεσματικότερη μορφή αποτροπής ήταν εκείνη η οποία έπειθε εξίσου την Τουρκία και τους συμμάχους της Ελλάδας ότι υπάρχει πρόθεση για έμπρακτη προστασία των κυριαρχικών δικαιωμάτων της τελευταίας, με τη στρατιωτική απάντηση να αποτελεί επιλογή σε περιπτώσεις παράνομης εισόδου εχθρικών πλοίων ή αεροσκαφών, αλλά και με τη δυνατότητα κλιμάκωσης. Σε καμία από τις τρεις διμερείς κρίσεις η Ελλάδα ήταν αυτή που τις προκάλεσε, κάτι που προσδίδει στη διεθνή νομιμότητα των ενεργειών της, ωστόσο εν τέλει δεν κατάφερε να εκμεταλλευτεί ούτε αυτήν, ούτε τοπικά την στρατιωτική υπεροχή της για την παραγωγή κάποιου απτού διπλωματικού πλεονεκτήματος μέσω συμφωνίας, χωρίς να καθίσταται πάντοτε σαφής ο λόγος μιας μάλλον φοβικής αντιμετώπισης της Τουρκίας.

4. Οι Σύγχρονες Προκλήσεις

Είναι προφανές λοιπόν πως ιστορικά οι αντιδράσεις της Ελλάδος, δεν ήταν ούτε πάντοτε αποτελεσματικές, ούτε πάντοτε αρκετά δυναμικές, ενώ αρκετές φορές η αντίδρασή της ήταν αντανakλαστική και όχι προσχεδιασμένη. Έτσι, βλέπουμε την επιθετικότητα της Τουρκίας να κλιμακώνεται λελογισμένα απέναντι σε μια Ελλάδα η οποία με τη στάση της δείχνει ότι δεν πρόκειται να απαντήσει στρατιωτικά, είτε η πρόκληση αφορά τις προσφυγικές ροές στο Αιγαίο και τις εξορύξεις στην Κυπριακή ΑΟΖ τα τελευταία χρόνια (Πλακούδας, 2019), είτε τον απόπλου του Oγuc Reis το οποίο με παράνομη Navtex δέσμευσε επί μήνες περιοχές εντός της Κυπριακής και της δυνητικής ελληνικής ΑΟΖ, η οποία βέβαια ακόμα δεν είχε πλήρως οριοθετηθεί (Πορτοκαλάκης, 2020: 14-15). Στην τελευταία περίπτωση, και παρά την κήρυξη

του γενικευμένου συναγερμού στις Ένοπλες Δυνάμεις με ανακλήσεις αδειών στελεχών και κινητοποίηση του ναυτικού, δεν υπήρξε αντίδραση ούτε όταν παραβιάστηκαν οι αρχικές «κόκκινες γραμμές» που αφορούσαν την έρευνα σε δυνητική ελληνική ΑΟΖ, ούτε όταν παραβιάστηκαν οι μετέπειτα «κόκκινες γραμμές» που αφορούσαν την έρευνα σε απόσταση κάτω των 12 ναυτικών μιλίων (Τζούμης, 2020). Αντίστοιχα, και μετά την σύναψη του τουρκο-λιβυκού μνημονίου, όταν η Τουρκία έσπασε το εμπάργκο όπλων προς τη Λιβύη μεταφέροντας σε αυτή όπλα και μαχητές, η Ελλάδα δεν χρησιμοποίησε το στόλο της για να την εμποδίσει παρόλο που είχε το δικαίωμα να το πράξει, ενώ, χαρακτηριστικά, στη Διάσκεψη του Βερολίνου για τη Λιβύη δεν ήταν προσκεκλημένη, εν αντιθέσει με την Τουρκία (Ζιώγας, 2020).

Και η προσπάθεια όμως προς επιβολή κυρώσεων στην Τουρκία για τις ανωτέρω ενέργειες κατά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του 12/2020 δεν καρποφόρησε, καθώς υπήρξε για οικονομικούς λόγους σθεναρή αντίδραση απέναντι σε περεταίρω κυρώσεις από τη Γερμανία, την Ιταλία και την Ισπανία. Το κείμενο, ενώ βελτιώθηκε σε σχέση με αυτό που είχε παρουσιαστεί λίγους μήνες πριν, αναφερόταν κυρίως στις γεωτρήσεις εντός της κυπριακής ΑΟΖ, δεν επέβαλε νέες κυρώσεις και απλώς μετέθεσε το ζήτημα για το Συμβούλιο του Μαρτίου του 2021 (Παλαιολόγος, 2020) με την γνωστή τελικά κατάληξη περί «θετικής ατζέντας». Έτσι, δεν υπάρχει κάποια έμπρακτη απάντηση στις τουρκικές έρευνες στην δυνητική ελληνική ΑΟΖ, ενώ η Ελλάδα φαίνεται να απέχει και η ίδια από τη διατύπωση των θέσεων της έστω και θεωρητικά, με μορφή χάρτη, όπως συμβαίνει με τις αντίστοιχες τουρκικές επί σειρά ετών. Η ανεξήγητη στάση της μη επίσημης απεικόνισης σε χάρτη αυτών που έχει ήδη διακηρύξει περί ΑΟΖ με το Ν 4001/2011, και συγκεκριμένα με το άρθρο 156, της στοιχίζει στο επικοινωνιακό κομμάτι καθώς διευκολύνει τη δημιουργία αμφισβητήσεων ή και σκοπίμων παρερμηνειών αναφορικά με αυτό που η Ελλάδα αντιλαμβάνεται ως εθνικό θαλάσσιο χώρο.

5. Η Εσωτερική Σύγκρουση μεταξύ Αποτροπής και Κατευνασμού

Από την παραπάνω διαχρονική ανάλυση παρατηρείται μια εσωτερική σύγκρουση μεταξύ αυτού που η Ελλάδα επικαλείται πως εφαρμόζει: «αποτροπή» και αυτού που τελικά πράττει: «κατευνασμός». Πράγματι, η Ελλάδα διατείνεται ότι εφαρμόζει ένα αμυντικό στρατιωτικό δόγμα στρατιωτικής ανάσχεσης βασισμένο στην αποτροπή, την αποφυγή δηλαδή της ένοπλης σύρραξης με ταυτόχρονη διασφάλιση των εθνικών της συμφερόντων. Ένα τέτοιου είδους δόγμα οφείλει, για να είναι αποτελεσματικό, να καθιστά δυσανάλογα κοστοβόρο για τον επιτιθέμενο οποιαδήποτε προσπάθεια άσκησης στρατιωτικής ισχύος προς πραγματοποίηση των διεκδικήσεών του (Μαργαρίτης, 2019: 13). Η Ελλάδα διαθέτει τα μέσα, διαθέτει καταρτισμένη και ικανή στρατιωτική ηγεσία και μπορεί να επιφέρει συντριπτικά πλήγματα υψηλού κόστους, ωστόσο το δόγμα θεωρείται ότι αποτυγχάνει αν υπάρξει εκτεταμένη πολεμική σύρραξη, ή αν, χωρίς να έχει υπάρξει σύρραξη, αποτυγχάνει να προστατεύσει τα εθνικά συμφέροντα της χώρας που το εφαρμόζει. Για τον παραπάνω λόγο καθοριστικό ρόλο παίζουν και μια σειρά άλλων παραγόντων, όπως, η συνεργασία μεταξύ στρατιωτικής και πολιτικής ηγεσίας, η υποστήριξη των πολιτών στον σκοπό, η ύπαρξη ευνοϊκών οικονομικών συνθηκών, αλλά κυρίως η ύπαρξη ενός εξορθολογισμένου πολιτικο-στρατιωτικού σχεδίου ορθής αξιοποίησης των αντιπόνων, σε συνδυασμό με την πολιτική βούληση για την εφαρμογή τους. (Ηφαιστος, 1992: 7).

Σε αυτό το τελευταίο, το προαπαιτούμενο της πολιτικής βούλησης, και υπό το πρίσμα των διαπιστώσεων αναφορικά με την εξωτερική πολιτική της Ελλάδας απέναντι στην Τουρκία από τη δεκαετία του 1970 μέχρι και σήμερα, μπορούμε να προβούμε σε μια αξιολόγηση της κατεύθυνσης που ακολούθησε ως τώρα η ελληνική εξωτερική πολιτική και αυτή δεν είναι άλλη από αυτήν του κατευνασμού. Η πολιτική της Ελλάδας, φαίνεται να βασίζεται σε αυτό που αποκαλείται «στρατηγική ψυχραιμία» και ομοιάζει με πολιτική κατευνασμού, η οποία όμως έρχεται σε σύγκρουση με αυτό που δηλώνει ότι εφαρμόζει, δηλαδή μια πολιτική αποτροπής. Στα πλαίσια της στρατηγικής ψυχραιμίας, οι συνεχώς

κλιμακούμενες προκλήσεις αποφεύγονται να αντιμετωπιστούν με στρατιωτικά μέσα ή την απειλή χρήσης αυτών. Χαρακτηριστικά παραδείγματα του τρόπου χειρισμού από την πολιτική ηγεσία αποτέλεσαν τόσο η φράση του Υπουργού Εξωτερικών της κρίσης των Ιμίων με το περίφημο «Δεν λέμε ότι πήρε τη σημαία ο άνεμος να τελειώνουμε;» όσο και ένα χρόνο μετά με την δυσμένεια στην οποία υπέπεσε ο Λοχαγός Κολοκούρης της φρουράς Φαρμακονησίου εξαιτίας της εξαπόλυσης πυρών σε υποβρύχιο που παραβίασε τα εθνικά χωρικά ύδατα (Σάββας, 2006). Στα παραπάνω προστίθεται μια αντιστοίχως κατευναστική ρητορική των πολιτικών ταγών, σε συνδυασμό με καλλιέργεια και στους υπόλοιπους τομείς ενός κλίματος αποφυγής συγκρούσεων (Μαρτζούκος, 2020: 12). Σε επίπεδο διπλωματίας, δε φαίνεται να έχουν τεθεί από ελληνικής πλευράς θέσφατα και αδιαπραγμάτευτα πεδία και κόκκινες γραμμές, καθώς η πρόκριση από την ελληνική πλευρά των χωρικών υδάτων ως τη μοναδική εκκρεμότητα μεταξύ των δύο γειτονικών κρατών δεν έχει συνοδευτεί από αντίστοιχη πίεση για την έμπρακτη απαλοιφή των υπολοίπων τουρκικών διεκδικήσεων και παραβιάσεων, επιτρέποντας τη διαιώνισή και έντασή τους (Κυριακόπουλος, 2020: 17-18).

Η αποτροπή διακρίνεται στην άμεση και την έμμεση, με τον πρώτο τύπο να αφορά την έκφραση πρόθεσης άμεσης ανταπόδοσης απέναντι σε επίθεση που σχεδιάζει το αντίπαλο κράτος, και το δεύτερο να αφορά τη διατήρηση ετοιμοπόλεμων στρατευμάτων με αντισταθμιστικούς σκοπούς, χωρίς να υπάρχει απαραίτητα έκφραση διεκδικήσεων ή σχέδιο επίθεσης. Αν υπάρχουν παραβιάσεις και δεν ασκείτε αποτροπή με στρατιωτικά μέσα ποτέ, τότε η αποτροπή καθιστάτε ανενεργή και χρήζει αποκατάστασης. Και αυτό είναι ακριβώς που έχει συμβεί στην περίπτωση των σχέσεων μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, επί δεκαετίες υπάρχουν παραβιάσεις της ελληνικής εθνικής κυριαρχίας με στρατιωτικά μέσα, οπότε η ηγεσία έπρεπε να επιλέξει μεταξύ της άμεσης αποκατάστασης της αποτροπής, ή της τήρησης μιας πολιτικής κατευνασμού (Ηφαιστος, 1992: 10-11). Με βάση τα παραπάνω τίθεται πλέον επιτακτική όσο ποτέ άλλοτε η αποκατάσταση της αποτροπής. Η περίπτωση άμεσης αποκατάστασης έρχεται με την ελεγχόμενη ανταπόδοση εναντίον μεμονωμένων στρατιωτικών ενεργειών και πρέπει να είναι επιτυχημένη, καθώς ενδεχόμενη στρατιωτική

αποτυχία μπορεί να οδηγήσει είτε σε γενικευμένη σύρραξη, είτε σε ήττα στον πολιτικό στίβο και αποδοχή επιβλαβών τετελεσμένων.

6. Σημείο Καμπής: Φυσικό Αέριο και Ανακατανομές στη Διπλωματική Σκηνή

Παρότι δεν αναμένεται η νοοτροπία του κατευνασμού, που η ελληνική πολιτική σκηνή καλλιεργεί προς την κοινωνία και εφαρμόζει επί δεκαετίες, να αλλάξει εν μία νυκτί, όπως συνέβη άλλωστε και στην περίπτωση της Τουρκίας που απαιτήθηκε αρκετός χρόνος για την ανάδυση του Νέο-οθωμανισμού, μετά την επί δεκαετίες επιρροή του Κεμάλ και των ακολούθων του, εντούτοις διαπιστώνεται μια σειρά ενεργειών εκ μέρους της ελληνικής διπλωματίας οι οποίες έχουν διαφορετικό πρόσημο και δείχνουν μια αλλαγή κατεύθυνσης. Πιο συγκεκριμένα, στο πλαίσιο υλοποίησης της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ για τον περιορισμό της εξάρτησης από το ρωσικό φυσικό αέριο, παρατηρείται τα τελευταία χρόνια μια ολοένα και αυξανόμενη δραστηριότητα της ελληνικής διπλωματίας, με την προσέγγιση όμορων και μη κρατών στα πλαίσια της δημιουργίας συμμαχιών απέναντι στην καινοφανή τουρκική εξωστρέφεια και επιθετικότητα, έχοντας μετατραπεί σε πυλώνα περιφερειακής ενοποίησης στο ενεργειακό τομέα. Ενισχυτικά δε προς το σημαντικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η Ελλάδα λειτουργεί και η ενεργειακή κρίση του 2021. Κάθε κράτος το οποίο συμμετέχει σε αυτές τις συμμαχίες έχει διαφορετικούς λόγους στους οποίους δίνει διαφορετική βαρύτητα, είναι όμως αδιαμφισβήτητο ότι καταλύτη αυτού του φαινομένου αποτελεί η ανακάλυψη αξιοποιήσιμων κοιτασμάτων φυσικού αερίου στη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου. Για την Ελλάδα, πέραν της οικονομικής ενίσχυσης που θα της προσέφερε η μετατροπή της σε πύλη εισόδου αυτού του φυσικού αερίου, έχει γι' αυτήν ιδιαίτερη σημασία η εξασφάλιση συμμάχων στον τομέα της άμυνας, προς ανάσχεση των τουρκικών αναθεωρητικών βλέψεων στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο.

Η πολιτική ενεργειακής διαφοροποίησης που ακολουθεί η Ελλάδα, σε συνδυασμό με το ρόλο της σε διακρατικές συνεργασίες στα πλαίσια της ασφαλούς και ειρηνικής εκμετάλλευσης των ενεργειακών πόρων της Ανατολικής Μεσογείου έχουν οδηγήσει στην

στρατηγική αναβάθμιση του ρόλου της Ελλάδος και για τις ΗΠΑ, οι οποίες δήλωσαν πλήρη υποστήριξη του ενεργειακού της σχεδιασμού (Λιάγγου, 2020). Τα παραπάνω συνέπεσαν με την συγκυρία της επιδείνωσης των διπλωματικών σχέσεων των ΗΠΑ με την Τουρκία εξαιτίας της αγοράς του συστήματος των S – 400 από την τελευταία, η οποία μεν δεν έχει επηρεάσει ακόμη τη στάση των ΗΠΑ στην ελληνοτουρκική διαμάχη, ωστόσο την έχει οδηγήσει στην επανεξέταση της σημασίας της Ελλάδος ως στρατηγικό εταίρο και την επίδειξη μεγαλύτερου ενδιαφέροντος στρατιωτικών συνεργειών. Αυτή η νέα τάση, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα την ανάδειξη του λιμανιού της Αλεξανδρούπολης ως ενεργειακό κόμβο και κόμβο διακινήσεις αμερικανικών στρατευμάτων στην Ευρώπη και την σύναψη ενός μακροχρόνιου συμφώνου στρατηγικής συνεργασίας, αποτελεί ένα βήμα στην επιστροφή της παρουσίας των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο διαμέσου της Ελλάδος και της συνακόλουθης σύσφιξης των σχέσεων των δύο χωρών.

Με την υποστήριξη λοιπόν, της ΕΕ και των ΗΠΑ, η Ελλάδα έχει επιδείξει κάτι που μπορεί να εκληφθεί ως σταδιακή αλλαγή νοοτροπίας. Επιγραμματικά, έχει συνάψει τριμερείς συμφωνίες με τις όμορες της χώρες στα πλαίσια της προστασίας των κυριαρχικών τους δικαιωμάτων στην Ανατολική Μεσόγειο (Ελλάδα – Κύπρος – Αίγυπτος και Ελλάδα – Κύπρος - Ισραήλ), έχει υπογράψει ΑΟΖ πρώτα με την Ιταλία και τμηματική ΑΟΖ με την Αίγυπτο, ενέργειες οι οποίες συνεπικουρήθηκαν από την ανακήρυξη 12 ναυτικών μιλίων στο Ιόνιο. Παράλληλα με αυτές τις ενέργειες, είχε να αντιμετωπίσει την αυξημένη τουρκική προκλητικότητα εκπεφρασμένη, όχι μόνο με την αύξηση του αριθμού των παραβιάσεων του θαλάσσιου και εναέριου χώρου, αλλά και με καινοφανείς ενέργειες όπως η κατάθεση στον ΟΗΕ του παράνομου τουρκο-λιβυκού μνημονίου, η οπλοποίηση των μεταναστών με την απόπειρα μαζικής εισβολής τους στον Έβρο και οι συνεχόμενες παράνομες Navtex (Διεθνείς προειδοποιήσεις προβλέψεων πλοήγησης και μετεωρολογίας) που αφορούν το ερευνητικό Oruc Reis και οι οποίες οδήγησαν το καλοκαίρι του 2020 σε κρίση μεταξύ των δύο κρατών και ενεργοποίηση συναγερμού για τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, όμοιο με αυτόν του 1987. Η Ελλάδα αντιμετώπισε τις ενέργειες αυτές με το κλείσιμο των χερσαίων συνόρων και

την ενίσχυση της φύλαξής τους, την κινητοποίηση του ναυτικού της στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο (ο εμβολισμός της τουρκικής φρεγάτας Κεμάλ Ρέις από την ελληνική φρεγάτα Λήμνος αποτέλεσε μια πρώτης τάξης ενέργεια αποκατάστασης του δόγματος της αποτροπής), την αύξηση της στρατιωτικής θητείας στο Στρατό Ξηράς στους 12 μήνες, την επιτάχυνση κρίσιμων εξοπλιστικών προγραμμάτων, την κατ' επανάληψη πίεση προς άσκηση κυρώσεων στην Τουρκία από την ΕΕ, ενώ δεν μπορεί να αγνοηθεί από κανέναν η δήλωση του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Αμύνης πως: «Δεν υπάρχει σημειακή κρίση, θα εξαπλωθεί αμέσως παντού» και «Όποιος πατήσει τα ποδάρια του πάνω σε νησί, πρώτα θα τον κάψουμε και μετά θα πάμε να δούμε ποιος ήτανε».

7. Συμπεράσματα

Η έλλειψη δυναμικότητας στην αντιμετώπιση των Τουρκικών προκλήσεων μπορεί να ερμηνευτεί ως απότοκο μιας μακράς παράδοσης πολιτικών κατευνασμού, η οποία καλλιεργείται εδώ και αρκετές δεκαετίες από διαδοχικές ελληνικές κυβερνήσεις. Εν μέρει αυτό οφείλεται και στη σημασία στην οποία προσέδιδαν στην Τουρκία οι ΗΠΑ ιδιαίτερα από την ένταξη της στο NATO, καθώς λόγω της γεωγραφικής της θέσης αποτέλεσε κράτος με σημαντικό ρόλο, αρχικά στην ανάσχεση της σοβιετικής απειλής και έπειτα στην πρόσδεση στο άρμα της Δύσης των κρατών που προέκυψαν από τη διάλυση της ΕΣΣΔ. Παράλληλα, ο δρων περιφερειακής ολοκλήρωσης με τον οποίο η Ελλάδα είχε συμπράξει, που δεν είναι άλλος από την ΕΕ, ανέπτυξε ολοένα και πιο στενές οικονομικές σχέσεις με την Τουρκία (Χατζηάστρου, 2020: 18-25), κάτι που έκανε ολοένα και πιο κοστοβόρα μια ενδεχόμενη υπεράσπιση της Ελλάδας σε ζητήματα όπως το Κυπριακό, ειδικά σε μια περίοδο στην οποία η Κύπρος δεν ήταν καν μέλος της. Και βέβαια, η Ελλάδα είχε ανέκαθεν την τάση να ευθυγραμμίζεται με μεγαλύτερες από αυτήν δυνάμεις για να πετυχαίνει τους εθνικούς της στόχους, με την ευθυγράμμιση αυτή να φτάνει ενίοτε στις ακραίες μορφές της ταύτισης και της «αυτοεξαφάνισης» του στίγματος της εξωτερικής της πολιτικής (Γρίβας, 2019: 12).

Καταλύτη για την έναρξη μια αλλαγής νοοτροπίας στην ελληνική διπλωματία αποτελεί η ανακάλυψη εκμεταλλεύσιμων κοιτασμάτων φυσικού αερίου στις ΑΟΖ στο τρίγωνο Ισραήλ, Αιγύπτου και Κύπρου. Η ανάγκη της ΕΕ για διαφοροποίηση των εισαγωγών της από τη Ρωσία και των οδεύσεών της από την Τουρκία επανάφερε το ζήτημα των τουρκικών παραβιάσεων στη θάλασσα στο διεθνές προσκήνιο, την ίδια στιγμή που ο τουρκικός αναθεωρητισμός προκαλούσε και μια ακόμη πληθώρα διεθνών προβλημάτων. Πράγματι, η «σουλτανοποίηση» του Ερντογάν μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του 2016 και η συνακόλουθη εκτράχυνση της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, με την προσέγγιση της με τη Ρωσία και το Ιράν, την εμπλοκή της σε Συρία και Λιβύη και την αντιμετώπισή της στο μεταναστευτικό, έχει οδηγήσει τόσο τις ΗΠΑ, όσο και πολλά κράτη της Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής στο να αντιληφθούν την απειλή για τα συμφέροντα τους που αυτή αντιπροσωπεύει. Παράλληλα, η Γαλλία, μετά την έξοδο της Βρετανίας από την ΕΕ, ως μοναδική πλέον πυρηνική δύναμη της ΕΕ έχει ξεκινήσει να αναζητά ολοένα και πιο ενεργό ρόλο, τόσο στα πλαίσιά της, όσο και στην ευρύτερη περιοχή της παραδοσιακής γεωπολιτικής της επιρροής στη Μεσόγειο. Στην προσπάθειά της αυτή έρχεται σε ευθεία σύγκρουση με την Τουρκία, κάτι που έγινε ιδιαίτερα αντιληπτό το σύντομο χρονικό διάστημα που οι ΗΠΑ φάνηκε να αποσύρεται από τον ενεργό τους ρόλο στην περιοχή, αφήνοντας «γεωπολιτικό χώρο», τον οποίο επιχειρήθηκε να καταλάβει η Τουρκία. Ενώ, μια σημαντική συνιστώσα που κινητοποίησε την πολιτική βούληση, αποτέλεσε η εθνική αφύπνιση που προκλήθηκε με την απόπειρα της Τουρκίας να προωθήσει χιλιάδες μετανάστες στην Ελλάδα σε συνδυασμό με την ολοένα και διογκούμενη στρατιωτική απειλή σε αέρα και θάλασσα.

Οι παραπάνω συνθήκες οδήγησαν στην Ελλάδα να αντιπαρατάξει απέναντι στην Τουρκία μια αρκετά πιο στιβαρή στάση απ' ό,τι στο παρελθόν, αλλάζοντας τον τρόπο φύλαξης των συνόρων και εξασφαλίζοντας και την ενεργότερη συμμετοχή της Frontex, με αποτέλεσμα την μείωση των εισροών κατά 74% το 2020 σε σχέση με το 2019 (Frontex, 2020). Παράλληλα, η Ελλάδα για πρώτη φορά οριοθέτησε θαλάσσιες ζώνες με κάποιους από τους γείτονες της και ανακήρυξε 12 ναυτικά μίλια στο Ιόνιο, υπενθυμίζοντας προς κάθε κατεύθυνση αυτό το

θεμελιώδες δικαίωμα των ελληνικών νησιών σε χωρικά ύδατα, ενώ πρωταγωνίστησε τα τελευταία χρόνια σε μια προσπάθεια περιφερειακής ενοποίησης στην περιοχή της, εμβاثύνοντας τις διμερείς της σχέσεις με Ισραήλ, Αίγυπτο, Σαουδική Αραβία και Ινδία και συνάπτοντας συμφωνία αμοιβαίας αμυντικής συνδρομής με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Δεν ξέχασε όμως και παραδοσιακούς της συμμάχους, όπως οι ΗΠΑ και η Γαλλία, με τις οποίες συνομιλεί και συνάπτει αντίστοιχα στρατηγική συμφωνία και συμφωνία αμοιβαίας αμυντικής συνδρομής και προωθεί εξοπλιστικά προγράμματα στα πλαίσια ενός εξοπλιστικού σχεδίου με πολυετές βάθος.

Το παραπάνω λοιπόν πλέγμα ενεργειών φαίνεται να σηματοδοτεί μια αλλαγή νοοτροπίας στη χώρα, ωστόσο υπάρχει αρκετός ακόμη δρόμος που πρέπει να διανυθεί ώστε η πολιτική του κατευνασμού να αντικατασταθεί από αυτήν της στρατιωτικής ανάσχεσης και της ανάδειξης ενός αυτοδύναμου γεωπολιτικού στίγματος στο πλαίσιο δημιουργίας διευρυμένων και ισχυρών συμμαχιών. Το σίγουρο πάντως είναι πως η επίτευξη του παραπάνω στόχου θα είναι καθοριστική, όχι μόνο για τη δική της μελλοντική πορεία και ίσως επιβίωση, καθώς πλέον απειλείται ανοικτά από την Τουρκία ο σκληρός πυρήνας των κυριαρχικών δικαιωμάτων της χώρας, αλλά η επίτευξη του παραπάνω στόχου θα είναι καθοριστική και για τη διαμόρφωση των γεωπολιτικών συνθηκών της ευρύτερης περιοχής.

Η Ελλάδα με την ταχεία ολοκλήρωση του εξοπλιστικού της προγράμματος και την ανάκτηση της στρατιωτικής υπεροχής, έχοντας στη φαρέτρα της την επιλογή της εφαρμογής μιας αποτελεσματικής «Στρατηγικής Στρατιωτικής Ανάσχεσης», με τη δυνατότητα να την αναβαθμίσει ακόμα και σε «Στρατηγική Προληπτικού Πλήγματος», σε περίπτωση που η απειλή γίνει επικείμενη, οφείλει να καταστήσει σαφές σε εχθρούς, αλλά ιδιαίτερα σε συμμάχους, ότι η Ελλάδα, είναι ένας αξιόπιστος εταίρος και προπάντων ικανός και έτοιμος να υπερασπιστεί με κάθε κόστος τα κυριαρχικά του δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένης και της περιφερειακής σταθερότητας, την οποία η Τουρκία κατ' επανάληψη απειλεί. Η παραπάνω βούληση πρέπει να καταστεί σαφής και στην εσωτερική κοινή γνώμη, με κατάλληλη

προετοιμασία και ενημέρωση περί των εθνικών ζητημάτων, κυρίως όμως προϋποθέτει την ωρίμανση της εγχώριας πολιτικής ελίτ σε βαθμό που να μπορεί να αναλάβει την ευθύνη για την εκτέλεση τέτοιων ενεργειών όποτε κρίνεται ότι το εθνικό συμφέρον το απαιτεί, ακόμη κι αν αυτό σημαίνει τη μερική διαφοροποίηση από τα συμφέροντα των κρατών με τα οποία ταυτίζεται εδώ και δεκαετίες. Εν συνεχεία, η Ελλάδα, όντας προετοιμασμένη για τις όποιες συνέπειες και έχοντας αποκτήσει η ίδια την πρωτοβουλία κινήσεων στις ελληνοτουρκικές διαφορές, μπορεί να προχωρήσει στο επόμενο στάδιο, να προβεί στην πλέον αποφασιστική ενέργεια: αυτήν της ανακήρυξης των 12 ναυτικών μιλίων, στη Μεσόγειο και στο Αιγαίο (Χατζηάστρου, 2021).

8. Βιβλιογραφικές πηγές

- Craig, A. G. and George, I., A. (1990) *‘Force and Statecraft: Diplomatic Problems of Our Time’* New York: Oxford University Press 2nd edition, p 250.
- Frontex (2020) ‘Situation at EU External Borders – Arrivals Down in Western and Eastern Mediterranean’ *Frontex.europa.eu*. <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/situation-at-eu-external-borders-arrivals-down-in-western-and-eastern-mediterranean-7WsLzx> [accessed 20 Dec 2020].
- Robbins, K. (1988) *‘Appeasement Oxford Historical Association studies’* Oxford, UK; New York, USA: B. Blackwell, p. 8.
- Rock, R. S. (2000) *“Appeasement international politics”* Lexington: University press of Kentucky, p. 12.
- Βρυώνης, Σ. (2007) *Ο Μηχανισμός της Καταστροφής*. Αθήνα: Εστία, σελ 387-396.
- Γιαλλουρίδης, Χ. και Αναστασιάδου, Μ. (2016) *Διεθνής Πολιτική-Θεωρία και Πράξη: Κύπρος την υστάτη ώρα*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σελ.96.
- Γρίβας, Κ. (2019) ‘Από την Αμερικανολαγνεία στην Τουρκολαγνεία οι Εγχώριες Ελίτ’ *Προβληματισμοί*, 98, σελ. 12.
- Διάκος, Η., (2020) ‘Στρατηγική Ψυχραιμία Μέχρι... Νεκρικής Ακαμψίας – Ιστορική Αναδρομή (II/III)’ *Strategyinternational.org*. Ζιώγας, 2020
- Ζιώγας, Χ. (2020) ‘Η Απευκταία Προοπτική Μιας Ελληνοτουρκικής Σύγκρουσης’ *ΕΛΙΣΜΕ*. <http://www.elisme.gr/en/2013-01-07-19-11-53/item/h-6> [πρόσβαση 20 Δεκ 2020].
- Ηρακλείδης, Α. (2006) *Κυπριακό πρόβλημα 1947 – 2004*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σελ. 88.
- Ήφαιστος, Π. (1992) *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*. Αθήνα: Παπαζήσης, σελ. 7, 10-11.
- Κουλούρη, Π. Π. (2019) ‘Οι Συμφωνίες, που καθόρισαν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις στη δεκαετία του 1930’ *Offlinepost.gr*. <https://bit.ly/3nrIhjy> και <https://bit.ly/2XjBjTg> [πρόσβαση 20 Δεκ 2020].
- Κυριακόπουλος, Κ. (2020) ‘Ας Αφήσουμε στην Άκρη τις Επικίνδυνες Αυταπάτες;’ *Προβληματισμοί*, 101, σελ. 17 – 18.

- Λιάγγου, Χ., (2020) 'Στήριξη ΗΠΑ για τον Αγωγό Φυσικού Αερίου EastMed' *Kathimerini.gr*. <https://www.kathimerini.gr/economy/local/1061680/stirixi-ipa-gia-ton-agogο-fysikoy-aerioy-eastmed/> [πρόσβαση 20 Δεκ 2020].
- Μαργαρίτης, Γ. (2019) 'Μονόδρομος η Αποτροπή – Ποια Είναι η Αποτελεσματική Αποτροπή' *Προβληματισμοί*, 98, σελ. 13-14.
- Μαρτζούκος, Β. (2016) 'Ίμια 1996 και Πώς το Πάθημα Πρέπει να Γίνεται Μάθημα' *Idis.gr*. <http://www.idis.gr/?p=3591> [πρόσβαση 20 Δεκ 2020].
- Μαρτζούκος, Β. (2020) 'Τα Όρια της Στρατηγικής Ψυχραιμίας' *Προβληματισμοί*, 100, σελ. 12.
- Παλαιολόγος, Γ. (2020) 'Νέα Αναβολή στις Κυρώσεις Κατά Τουρκίας – Η Αντίδραση της Άγκυρας' *Kathimerini.gr*. <https://www.kathimerini.gr/politics/561191251/epikratise-i-ipia-grammi-gia-tin-toyrkia/> [πρόσβαση 30 Δεκ 2020].
- Παπανικολόπουλος, Ν. (2018) 'Πώς χάνουμε τον «πόλεμο του Αιγαίου» χωρίς μάχη' *Paratiritis-news.gr*. <https://www.paratiritis-news.gr/article/200810/Pos-xanoume-ton-polemo-tou-Aigaiou-xoris-maxi> [πρόσβαση 30 Δεκ 2020].
- Πλακούδας, Σ. (2019) 'Η Κλιμακούμενη Τουρκική Επιθετικότητα και η Ελλάδα' *ΚΕΔΙΣΑ*, <https://bit.ly/3pPQ3pc> [πρόσβαση 20 Δεκ 2020].
- Πορτοκαλάκης, Α. (2020) 'Κίνηση του Τουρκικού Ερευνητικού Σκάφους Oruc Reis' *Προβληματισμοί*, 101, σελ. 14 – 15.
- Σάββας, Δ. Β. (2006) 'Ίμια 1996-2006 Αποκαλύψεις', Αθήνα: Δούρειος Ίππος.
- Στούκας, Μ. (2018) 'Δείτε Τουρκικό Χάρτη του 1969 που Αποδεικνύει ότι τα Ίμια Είναι Ελληνικά' *Protothema.gr*. <https://bit.ly/354wKAp> [πρόσβαση 20 Δεκ 2020].
- Στούκας, Μ. (2020) 'Η Ελληνοτουρκική Κρίση του 1976 και η Περίφημη Φράση του Α. Γ. Παπανδρέου 'Βυθίσατε το Χώρα'', *Protothema.gr*, <https://www.protothema.gr/stories/article/980405/i-ellinotourkiki-krisi-tou-1976-kai-i-perifimi-frasi-tou-ag-papandreou-vuthisate-to-hora/> [πρόσβαση 20 Δεκ 2020].
- Στούκας, Μ. (2020) 'Η Ελληνοτουρκική Κρίση του 1987 και οι Χειρισμοί του Ανδρέα Παπανδρέου' *Protothema.gr*. <https://www.protothema.gr/stories/article/989850/i-ellinotourkiki-krisi-tou-1987-kai-oi-heirismoi-tou-andrea-papandreou/> [πρόσβαση 20 Δεκ 2020].
- Συρίγος, Α. (2013) 'Η ελληνική μεραρχία στην Κύπρο(1964-68) και ο ρόλος των μεγάλων δυνάμεων' Στο: Παπαπολυβίου, Π., Συρίγος, Α. και Χατζηβασιλείου, Ε. *Κυπριακό και το Διεθνές Σύστημα, 1945-1974: Αναζητώντας θέση στον κόσμο* Αθήνα: Πατάκη – Λευκωσία: Κέντρο Μελετών Τάσος Παπαδόπουλος, σελ. 286-287.
- Συρίγος, Α. (2015) *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*. Αθήνα: Πατάκη, σελ. 79, 83 – 117, 139, 163.
- Τζούμης, Α. (2020) 'Μετατόπισαν την Κόκκινη Γραμμή στα Έξι Μίλια! – Εκτός τα Κυριαρχικά Δικαιώματα στην ΑΟΖ' *Slpress.gr*. <https://slpress.gr/ethnika/metatopisan-tin-kokkini-grammi-sta-exi-milia-ektos-ta-kyriarchika-dikaiomata-stin-aoz/> [πρόσβαση 20 Δεκ 2020].
- Χατζηάστρου, Μ. (2020) *Η Τελωνειακή Ένωση Ευρωπαϊκής Ένωσης – Τουρκίας ως μοχλός διπλωματικής πίεσης στην Τουρκία*. Αθήνα: ΕΛΙΣΜΕ, σελ. 18-25. <https://www.elisme.gr/images/pdf/TeloniakaEE-T.pdf> [πρόσβαση 25 Δεκ 2020].
- Χατζηάστρου, Μ. (2021) «Το Τουρκικό δόγμα της "Γαλάζιας Πατρίδας και οι προκλήσεις της Ελληνικής στρατηγικής». *Foreign Affairs*, 70, 75-88. <https://www.foreignaffairs.gr/articles/73415/mixail-xatziastroy/to-toyrkiko-dogma-tis-galazias-patridas%E2%80%A6>

